

людини. Упродовж життя також не існує моменту перетворення людини на особу. Аналогічно не може бути й зворотного процесу, за яким людина переставала б такою бути (наприклад, під час вегетативної коми). Невизначеність поняття, хто ж є «людина», позбавляє її права на захист у найвразливіші періоди її життя. Саме тому потребує закріплення не лише правовий статус ембріона (плода), а людини загалом.

Життя як процес триває як до, так і після народження, припиняється лише смертю людини. А тому протягом кожного із цих періодів людина має право називатися «людиною».

Тому юридична однозначність цього поняття має ґрунтуватися виключно на об'єктивних наукових даних про людину, які мають бути покладені в основу міжнародного законодавства, що дасть змогу уникнути розбіжностей у його тлумаченні. Тоді міжнародні документи будуть мати універсальний характер, а рішення міжнародних органів будуть обов'язковими для виконання всіма країнами, які підпадають під їх юрисдикцію.

Павленко Сергій Олексійович,
провідний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Оперативно-розшукова діяльність як особливий різновид юридичної науки (насамперед кримінального судочинства) хоча й охоплюється загальною (методолого-методичною) частиною юридичної психології, проте є відокремленим видом правозастосування з притаманним тільки йому спеціальним законодавчим регулюванням, особливими цілями, напрямками та завданнями, специфічними суб'єктами й об'єктами діяльності, спеціальними силами, заходами, формами, методами, засобами тощо. Отже, зазначена діяльність істотно відрізняється від усіх інших споріднених видів діяльності. Саме це й зумовлює

потребу в окремій галузевій психології, якою визнано психологію оперативно-розшукової діяльності (ОРД) [1, с. 11].

З огляду на це, слушною є позиція окремих дослідників [1; 2], які визначають оперативно-розшукову психологію як галузь юридичної психології, що вивчає факти, закономірності й механізми людської психіки у сфері оперативно-розшукових відносин і реалізації ОРД.

Ретроспективний аналіз свідчить, що використання психологічних знань в ОРД здавна привертало увагу теоретиків і практиків, зокрема, науковим підґрунтям є праці К. І. Сотоніна «Нариси кримінальної психології» (1925); С. В. Познишева «Кримінальна психологія. Злочинні типи» (1926); М. Н. Гернета «У в'язниці. Нариси тюремної психології» (1927); Ю. Ю. Бехтерева «Вивчення особистості ув'язненого» (1928) та ін. У цьому контексті слід згадати і про основоположні творчі праці вчених у галузі ОРД А. І. Алексеева, А. Ф. Возного, А. К. Семенова, Г. К. Синілова, В. Ю. Фролова, В. А. Черепанова, у яких було закладено вихідні принципи розроблення психології ОРД.

Нині в Україні вже є значна кількість опублікованих робіт з досліджуваного питання. На жаль, більшість спеціальних досліджень у цьому напрямі ґрунтується переважно не на конкретних наукових даних відповідного психологічного характеру, а лише на власному професійному досвіді чи погляді окремих авторів [3; 4]. Вони спрямовані на вирішення обмеженого кола однотипних загальнопсихологічних питань ОРД, що охоплюють, здебільшого, лише один з її компонентів – суб'єктів [1, с. 68].

Деякі дослідники [5] стверджують, що сучасна оперативно-розшукова психологія має досить розгалужену систему наукових знань. А предмет оперативно-розшукової психології повинен вивчати як загальну частину оперативно-розшукової психології (поняття, предмет і система оперативно-розшукової психології; методологія оперативно-розшукової психології; психологічна характеристика оперативно-розшукової психології і її професійна мотивація; психологія оперативно-розшукового мислення; психологія професійного ризику суб'єктів ОРД; психологія спілкування в ОРД;

психологія рішень і дій суб'єктів ОРД; психологічна структура особистості суб'єктів і учасників ОРД; психологія професійної підготовки і навчання), так і особливу частину оперативно-розшукової психології (психологічні основи оперативно-розшукової методики і тактики протидії злочинності; психологія практичних методів ОРД; психологія рольових функцій під час конфіденційного співробітництва із суб'єктами ОРД; психологія оперативно-розшукових комбінацій; психологія тактичних операцій в ОРД; психологія окремих оперативно-розшукових заходів; психологія документування злочинної діяльності тощо).

Характерною особливістю оперативно-розшукової психології є те, що психологічні закономірності та механізми трансформуються в ній як засоби практичного здійснення конкретних напрямів ОРД. Основне її призначення можна окреслити використанням психологічних засобів виконання юридичних завдань.

Оперативно-розшукова психологія становить основу створення цілісної системи використання специфічних (щодо зазначеної діяльності) психологічних закономірностей, які утворюються й функціонують на рівні психіки всіх осіб, залучених у процес особливих відносин, що виникають під час здійснення ОРД та продуктивно реалізуються за такими напрямами:

1) діагностування, оцінка, формування й підвищення рівня професійно-психологічної готовності кандидатів та складу оперативних підрозділів правоохоронних органів і негласних працівників до успішного виконання завдань ОРД;

2) виявлення та використання у процесі здійснення ОРД індивідуально-психологічних особливостей її об'єктів;

3) пізнання та врахування під час проведення ОРД психологічних чинників й особливостей, що є органічною частиною оптимізації окремих оперативно-розшукових заходів (прийняття до уваги їхньої потенційної психологічної насиченості);

4) упровадження психологічного інструментарію (засобів, методів, технологій) для виконання стратегічних завдань ОРД (попередження, розкриття злочинів тощо);

5) напрацювання системи теоретико-прикладних рекомендацій у напрямі визначення шляхів удосконалення теорії та практики ОРД [2, с. 68–69].

Теоретичне підґрунтя цієї психології становлять основи загальної, соціальної та практичної психології, вихідні методолого-методичні аспекти юридичної психології, а також окремі наукові положення й висновки соціології, кримінології, управління, кримінального права, кримінального процесу, теорії та практики ОРД.

Методологічну основу оперативно-розшукової психології становить комплекс загальнопсихологічних і спеціальних принципів: діалектичного розвитку людської психіки, єдності соціального та біологічного, свідомості й діяльності, індивідуального та громадського, детермінізму і системності.

Отже, можна констатувати, що нині сформовано певне теоретичне та прикладне підґрунтя практичного використання психологічних закономірностей в ОРД. Це підґрунтя має обмежений характер, оскільки воно відповідає одному з вищезазначених складових психологічної структури ОРД, тобто спрямоване на розв'язання проблем психології професійної праці суб'єктів ОРД, не охоплюючи такі основні елементи цієї діяльності, як об'єкти ОРД, заходи, методи й засоби її здійснення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараненко Б. І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : навч. посіб. / Б. І. Бараненко. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. – 272 с.

2. Охріменко І. М. Психологія оперативно-розшукової та слідчої діяльності / І. М. Охріменко // Юридична психологія та педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 67–77.

3. Олексієнко С. Б. Особистісний розвиток правоохоронця в умовах оперативно-розшукової діяльності / С. Б. Олексієнко // Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2008 р.). – Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 21–22.

4. Запорожцева Г. Є. Проблеми функціональної професійно-психологічної підготовки працівників оперативних підрозділів ОВС / Г. Є. Запорожцева, Є. Г. Запорожцев // Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2008 р.). – Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 85–87.

5. Сенилов Г.К. Введение в оперативно-розыскную психологию [Электронный ресурс] / Г.К. Сенилов. – Режим доступа: <http://yurpsy.com/files/xrest/2/115.htm>. – Загл. с экрана.

Павлишин Олег Володимирович,
професор кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І СТРУКТУРА СЕМІОТИКИ ПРАВА

Останніми роками дедалі актуальнішими стають семіотичні розвідки, присвячені аналізу правової реальності, їхня затребуваність зумовлена активним пошуком метаюридичних підстав інтеграції сучасної правової теорії. Міждисциплінарні дослідження права з позицій семіотики складають конкуренцію багатьом іншим підходам і сприяють розв'язанню важливих проблем філософсько-правової науки, мають практично ціннісні для юриспруденції результати. Важливе значення для оформлення автономного статусу семіотики права мали дослідження в цій галузі й організаційні зусилля Б. С. Джексона, Р. Кевелсон, Я. М. Брокмана, А. Вагнер, Дж. М. Балкіна, Д. Карцо та ін. У другій половині 1980-х років західно орієнтована семіотика права як самостійна наука нарешті здобула світове визнання – щорічно в різних країнах проводяться предметні й тематичні круглі столи, з 1987 року видається Міжнародний журнал із цієї галузі знань «International Journal for the Semiotics of Law» (попередня назва – «Revue internationale de Sĭmiotique juridique»), який з 1999 року видають щоквартально. Паралельно розвиваються й інші форми співпраці та координації роботи як авторів журналу (тематичні збірки праць, переклади фундаментальних творів, колективні монографії), так і незаангажованих у процес підготовки видання дослідників у цій галузі. Семіотико-правові дослідження розвивають і збагачують філософсько-правову методологію на сучасному етапі її розвитку. Фіксація прикладів семіотико-правового аналізу у творах, присвячених окремим елементам правової реальності, створює широку історико-філософську й